

24.7.2019
EOAK 2832/2019

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

LAPSELLA ON SIJAISHUOLLON AIKANA OIKEUS PÄÄTTÄÄ IHMISSUHTEISTAAN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli sijaishuoltoapaikkansa ja sijoittajakuntansa menettelyä sijaishuollon järjestämisessä. Kantelun mukaan sijoitettuja lapsia kohdellaan sijaishuoltoapaikassa heidän ikänsä ja sukupuolensa perusteella eriarvoisesti. Kirjoituksessa kerrotaan, että tytöt eivät saa viettää aikaa poikien kanssa. Kantelija kertoo vielä, että häntä on painostettu pitämään yhteyttä tai osallistumaan sellaisiin tapaamisiin, joihin hän ei välttämättä halua sitoutua.

2 SELVITYS

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä antoi kirjoituksen johdosta selvityksen. Selvitykseen oli liitetty kantelijan asioista vastaavan sosiaalityöntekijän selvitys sekä --- antama selvitys. Selvitykset ovat tämän päätöksen liitteenä. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä toimitti myös kantelijaa koskevia sosiaalihuollon asiakasmerkintöjä sekä --- kantelijasta tehtyjä päivittäismerkintöjä selvityksensä liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 Sosiaalisten suhteiden luominen vastakkaiseen sukupuoleen

--- selvityksen mukaan "--- ei tueta lapsia seurustelusuhteisiin laitoksessa asuvien lasten kesken". Selvityksestä ilmenee, että sijoitetut lapset saavat viettää aikaa keskenään laitoksen yleisissä tiloissa sukupuolesta riippumatta, kuitenkin niin, että tytöt ja pojat eivät vietä aikaa toistensa huoneissa. Selvityksessä on todettu, että nuorisokodissa syntyy ajoittain tilanteita, joissa eri sukupuolta olevat lapset ovat ihas-tuneita ja tuntevat vetoa toisiinsa eikä tunne ole pelkästään yksipuolinen. Nuorisokodin selvityksen mukaan nuorisokodissa keskustellaan lasten kanssa laitoksen sisäisten seurustelusuhteiden haasteista ja lapsia ohjataan viettämään aikaa laitoksen yhteisissä tiloissa, joissa ohjaajan valvominen lasten kanssakäymisestä on helpompaa. Selvityksen mukaan nuorisokodissa arvioidaan tilanteet aina tilannekohtaisesti.

Totean yleisesti, että lapsella on oikeus luoda myös laitoksessa asuessaan hänelle uusia sosiaalisia suhteita, myös vastakkaiseen sukupuoleen. Tarkoitan tällä sellaisia henkilösuhteita, joita solmitaan tavallises-tikin esimerkiksi koulussa, työpaikalla, harrastuksissa tai vapaa-ajan

vietossa. Lapsen oikeus normaaliin kanssakäymiseen, sosiaalisten suhteiden luomiseen sekä tunteiden osoittamiseen on turvattava myös sijaishuollon aikana. Laitoksen sääntöjen ja käytäntöjen tulee olla sellaisia, joissa huomioidaan toisaalta lapsen oikeus yksityisyyteen, toisaalta lapsen suojaaminen toisten lasten epäasialliselta käyttäytymiseltä. Sääntöjen tulee turvata ja mahdollistaa lapsen oikeus tunteiden osoittamiseen sekä sellaiseen hyväksyttävään kanssakäymiseen, joka kuuluu lapsen tai nuoren normaaliin ikäkauteen. Sijaishuollon aikana laitoksen tai muun sijaishuoltoapaikan tulee ohjata lasta keskustellen toimimaan yhteiskunnassa hyväksyttävien sääntöjen sallimissa rajoissa. Kategoriset kiellot ja käskyt eivät edistä luottamuksellisen suhteen syntymistä lapseen. Lasta ja sijaishuollossa olevia muita lapsia on kuitenkin suojeltava esimerkiksi kaltoinkohtelulta tai hyväksikäytöltä.

Nuorisokoti on ilmoittanut, että se pyrkii puutumaan laitoksen sisäisiin seurustelusuhteisiin tarvittaessa keskustelemalla lasten kanssa seurustelusuhteiden haasteista ja siten, ettei kaikkia suhteita katkaista, vaan lapset voivat viettää aikaa laitoksen yhteisissä tiloissa, joissa tarvittaessa valvonta on laitoksen selvityksen mukaan helpompaa.

Olen samaa mieltä sikäli --- selvityksen kanssa siitä, että lasten kehitystaso ja käyttäytyminen sosiaalisissa tilanteissa riippuu lasten iästä, mutta myös heidän kehitystasostaan. --- on tältä osin todennut, että lasten ymmärrys/ymmärtämättömyys tai kyky hahmottaa syy-seuraussuhteita voi vaihdella samassa yksikössä asuvien lasten välillä merkittävästi.

Korostan sitä, että sijaishuoltoapaikan tehtävänä on luoda lapsille mahdollisimman kodinomainen ilmapiiri ja ympäristö. Tähän hyvään sijaishuollon laatuun kuuluu myös se, että lapset voivat viettää keskenään aikaa ja osoittaa tarvittaessa omia positiivisia mutta myös negatiivisiakin tunteita toisilleen riippumatta henkilön sukupuolesta.

3.2 Yhteydenpito-oikeuden turvaaminen

Kantelija on kirjoituksessaan todennut, että häntä on painostettu yhteydenpitoon ja tapaamisiin, joista hän haluaisi itse päättää.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on säännöksen mukaan oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa.

Kysymys on lapsen oikeudesta pitää yhteyttä ja luoda tarvittaessa esimerkiksi uusia ihmissuhteita. Sijaishuollossa olevaa lasta ei voida kuitenkaan pakottaa vastoin tahtoaan tapaamaan sellaisia henkilöitä, joita lapsi ei halua tavata.

Yhteydenpitoa toteutettaessa on siitä sovittava lastensuojelulain 30 §:n mukaan asiakassuunnitelmassa tai muutoin. Yhteydenpitoa järjestettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen omana tahtoon ja mielipiteeseen asiassa.

Asianosaisia yhteydenpitoa suunniteltaessa ja sitä järjestettäessä ovat lapsen huoltajat ja 12 vuotta täyttänyt lapsi. Tätä nuoremman lapsen mielipide on aina selvitettävä.

Mikäli lapsi ilmaisee, ettei hän halua tavata jotakin sinänsä lastensuojelulain tarkoittamaa läheistä henkilöä, sosiaalityöntekijän on selvitettävä syyt lapsen mielipiteelle ja se, onko olemassa esimerkiksi vaihtoehtoisia tapoja lapsen yhteydenpito-oikeuden toteuttamiseksi tai sen edistämiseksi. Kuten edellä olen todennut, lasta ei kuitenkaan voida koskaan pakottaa vastentahtoisesti pitämään yhteyttä esimerkiksi toiseen vanhempansa tai muuhun hänelle sinänsä läheiseen henkilöön, tai muuhun yhteydenpitoon, johon hän ei halua sitoutua.

Kantelijan vastuusosiaalityöntekijän selvityksen mukaan ”mielestäni lapsia ja vanhempia ei voi pakottaa tapaamaan toisiaan. Lastensuojelussa lähtökohtana on, että lapsella on oikeus tavata vanhempiaan”.

Nuorisokodin selvityksen mukaan kantelija on toivonut saavansa tavata omaa äitiään. Nuorisokodin selvityksestä ilmenee, että laitoksen sosiaalityöntekijä on sopinut yhteydenpidosta kantelijan isään ja kantelijan äitiin. Tämän sopimuksen mukaan kantelija tapaa äitiään joka toisella lomallaan ja isäänsä joka toisella lomallaan. Selvityksestä ei kuitenkaan ilmene, millä tavoin kantelijan mielipidettä asiassa on selvitetty. Mikäli tällainen laitoksen neuvottelema sopimus vastaa myös kantelijan tahtoa, on sitä luonnollisesti noudatettava. Korostan kuitenkin tässä yhteydessä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on päävastuu yhteydenpidon järjestämisen suunnittelusta sekä viime kädessä sen toteuttamisesta. Yhteydenpitoa on suunniteltava yhdessä lapsen, huoltajan, vanhemman sekä myös sijaishuoltoipaikan kanssa. Viime kädessä asiasta kuitenkin päättää sijoitetun lapsen sosiaalityöntekijä.

Yhteydenpitoa suunniteltaessa on aina selvitettävä lapsen mielipide ja viimekädessä toimittava lapsen edun ja mielipiteen mukaisella tavalla. Tämä ilmenee nimenomaisesti yhteydenpidon rajoittamista koskevasta lastensuojelulain 62 §:n säännöksestä, jonka mukaan, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa eikä asiasta ole voitu sopia asiakassuunnitelmassa, on asiassa tehtävä viime kädessä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös. Tästä päätöksestä voi valittaa se henkilö, johon rajoituskin kohdistuu.

4 TOIMENPITEET

Kantelu ei anna aihetta puoleltani muuhun, kuin että lähetän ratkaisus-
tani jäljennöksen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymälle
ja pyydän sitä antamaan päätöksestäni tiedon myös kantelijan sijais-
huoltopaikalle.

Apulaisoikeusasiamiehen sijainen

Mikko Sarja

Esittelijäneuvos

Tapio Rätty